

Herman J. Cohen diktátorokkal és államférfiakkal folytatott beszélgetései

(Herman J. Cohen: *The Mind of the African Strongman: Conversations with Dictators, Statesmen, and Father Figures*. Washington, DC: New Academia Publishing ADST-Dacor Books, 2015. 218 o.)

Az angolszász esszéírás szabályai nagy teret engedtek a szerző, Herman J. Cohen szubjektív véleményének és értékelésének. Az ebből eredően alkalmazott diplomáciai nyelvezetnek – amely elsősorban a brit és az amerikai diplomácia sajátja – szerves részét képezi az egyének precíz és jól megfogható jellemrajza, amelyet alapvetően a személyes találkozók során kialakult benyomások alapján készített el. Cohen 38 évet töltött az amerikai diplomácia szolgálatában, s ez idő alatt jellemzően afrikai területen dolgozott. Karrierjének a legfontosabb állomása a Reagan- és a Bush-adminisztráció alatti szakmai vezetői beosztása volt, amely során szintén afrikai területeket felügyelt. Az általa megrajzolt 14 portré a saját tapasztalataira épülő politikai jellembrázolás, s azok egy-egy korszakot, bizonyos esetekben jóformán a teljes modern afrikai történelmet ölelik fel.

A könyv szerkezete önmagában is beszédes: a frankofón területek „erős emberei” után következnek a nemzetközösségi vezetők. Mindkét esetben olyan ikonikus figurák is feltűnnek a kötet oldalain, mint Léopold Senghor szenegáli vagy Albert-Bernard Bongo gaboni elnök, illetve

Robert Mugabe zimbabwei vagy Daniel arap Moi kenyai államfő. A földrajzi felosztást követve, a könyv a kongói térséggel folytatódik, amelynek vezető személyiségei közül a Mobuturól, illetve Laurent Kabiláról készített jellemrajz olvasható. Ezt követi a katonai vezetők alkotta tematikus csoport („The Military Chiefs: Soldiers Do Not Do Democracy”), amelyből a líbiai Moammar al-Kaddáfi, a somáliai Sziad Barre, illetve a nigériai Ibrahim Babangida karrierjét és személyiségét ismerhetjük meg. Sajátos utóíratként Libéria és Dél-Afrika zárja a kötetet.

A műből a 20. század utolsó évtizede rajzolódik ki, főként azok az események, amelyek előrevetítették a 21. század első éveinek történéseit. Különösen Kaddáfi és Mugabe kapcsán bizonyult pontosnak a szerző elemzése: az utóbbiban sikerült felismernie a doktriner leninista gondolkodót, aki a hatalmat képtelen elengedni, s a lenini és a sztálini rendszer talán egyik legsikeresebb tanítványaként a mai napig rombolja az egykor híresen prosperáló országának az életszínvonalát.

A portrékat olvasva egy sajátos amerikai külpolitikai pragmatizmus rajzolódik ki: példaként Mobutut lehetne említeni, akinek a hatalomra juttatásának a

körülményei, illetve az abban betöltött amerikai szerep talán napjainkra kezd körvonalazódni.¹ Ugyanez olvasható ki a kenyai államfő, Moi portréjából. Cohen ugyanis elismeri Moinak a kenyai belpolitika etnikai megosztásának felerősítésében – s így közvetve a 2007–2008-as etnikai zavargások előkészítésében – játszott szerepét, az utolsó mondata mégis beszédes: az Amerikai Egyesült Államoknak Moinal nem lehetett volna lojálisabb barátja. Habár a diplomácia többnyire a „lehetséges” és a „kívánatos” közti egyensúly keresését jelenti, a nyersen kimondott vélemény első olvasatban akár furcsán is hathat. Amikor egy felelős beosztású amerikai diplomata mondja ki, hogy gyakorlatilag mindaddig bármit megtehet egy-egy afrikai vezető, amíg a regionális és a globális játszmában az amerikai érdekeknek megfelelően cselekszik – nos, ez elgondolkodtató.

A könyv talán legszínesebb részei a személyes anekdoták, amelyek élővé és élvezetessé teszik a személyiségrajzokat. Néhány, kevésbé ismert példát kiragadván, itt említhetjük a líbiai Kaddáfi zsidó származásának érdekes összetettségét és annak a külpolitikájára gyakorolt hatását (122–124. o.); Jonas Malheiro Savimbi angolai vezetőnek a szinte rajongásig dicsért személyiségét, aki az UNITA (*Union for the Total Independence of Angola*) vezetőjeként a Reagan-doktrina első számú kedvezményezettje volt (142–144. o.); a nigériai Babangida tábornok önképét és országa aktív regionális szerepét. Rajtuk keresztül megismerjük azt a destabilizáló hatást is, amelyet a líbiai

külpolitika fejtett ki a nyugat-afrikai térségben (110–114. o.).

Nagyon élvezetes és tanulságos az elefántcsontparti elnök, Félix Houphouët-Boigny portréját olvasni, mert abból kiderül, hogy egy stabil gazdasági háttérrel rendelkező államnak – az elnök ugyanis a függetlenség elnyerése óta támogatta a kistermelőkön alapuló kakaóbab-termelést, amely megteremtette az 1994-ig tartó jólétet – milyen jelentős mértékben nő meg a külpolitikai cselekvési spektruma. Az olvasó számára az is elgondolkodtató, hogy az amerikai diplomata milyen pozitívan értékelte az abidjani vezető pragmatikus, a gazdasági érdekekre koncentráló megközelítését, ahelyett hogy elméleti alapokon álló kül- és világpolitikai eszmecsere zajlott volna le közöttük (18–19. o.). Houphouët-Boigny-nak az angolai polgárháború idején folytatott, korántsem dicsőséges amerikai közvetítés során, az UNITA oldalán kifejtett „erőfeszítése” regénybe illő: az esetenkénti fegyvernagyvadások alatt az elefántcsontparti elnök emberei amerikai felügyelet és támogatás mellett szállították ki az UNITA által kibányászott gyémántokat Angolából, majd a szó szoros értelmében börtöndökből vitték vissza Abidjanból a készpénzt – olyannyira, hogy kétségtelenül komoly szerepet játszottak a függetlenséget a zászlajára tűző szervezet kormányra kerülésében (20–23. o.).

A szerző élete is sajátosan egyedi: 1994-ben visszavonult a diplomáciától, és a saját tanácsadó cégének élén amerikai vállalatok afrikai üzletkötéseit segíti elő. Érdekes adalék életének ehhez az

időszakához, hogy az ő cégét bízták meg a kongói elnök, az idősebb Kabila amerikai „bevezetésével”, s mint lobbista, nem is sikertelenül végezte a munkáját, hiszen 2001-ben George W. Bush fogadta Kabilát, s azt követően indult el a ruandai és a kongói békefolyamat, amely a Kongói Demokratikus Köztársaságban (KDK) zajlott regionális háború egyik véres fejezetét zárta le 2002-ben.

Egy érdekes tanulság még elmondható a könyv kapcsán. A kiadvány a részét képezi az amerikai külügyi apparátus által működtetett szakmai szervezet tevékenységének, amelynek ez az 57. könyve, és többségüket amerikai diplomaták

jegyzik, amelyek jelentős része visszaemlékezéseken alapul. Talán megfontolható, hogy a magyar diplomaták emlékeit is érdemes lenne papírra vetni, hiszen hazánk is több jelentős esemény részese volt, amióta 1989-ben a nemzetközi szinten visszanyertük a teljes önrendelkezésünket.

Máthé László

Jegyzet

- 1 Lawrence Devlin: *Chief of Station Congo: Fighting the Cold War in a Hot Zone*. New York, NY: PublicAffairs, 2007.